

LOPPURAPORTTI ROOLIAHMOJEN DIVERSITEETISTÄ SUOMALAISSA TV- JA ELOKUVATUOTANNOISSA VUONNA 2021

YHTEENVETO TILASTOSTA

Vuoden 2021 tilaston ovat koostaneet Metropolia Ammattikorkeakoulun opiskelijat Julia Martiskainen, Bella Meer, Inka Streng, Anni Niemelä ja Ida Immonen. Tilasto on laadittu edellisten tilastojen tavoin Audiovisual Producers Finland - APFI ry:n tilauksesta. Diversiteettitilaston tarkoitus on selvittää suomalaisten elokuva- ja tv-tuotantojen roolihahmojen moninaisuutta.

Tilastointimenetelmänä katsottiin 41 vuonna 2021 ensi-iltansa saanutta elokuva- ja tv-tuotantoa, pois lukien lasten elokuvat, *Rantabaari*, *Salatut elämät* ja *Guled & Nasra* sekä muutamat hyvin vähän katsojia saaneet tuotannot. Lasten elokuvista on tekeillä oma tilastonsa ja *Rantabaarin* sekä *Salattujen elämien* tekijöihin oltiin suoraan yhteydessä. *Guled & Nasra* jätetiin tilastoinnista pois sillä perusteella, että yhteistuotanto kuvattiin maassa, jossa hahmot eivät kuulu vähemmistöön.

Listauksen tuotannoista laati APFI. Katsottuja elokuvia oli 12 ja tv-sarjoja 29.

Hahmot luokiteltiin neljään eri ryhmään: päähahmo, keskeinen hahmo, sivuhahmo ja pienrooli. Ryhmien rajaukset olivat suurimmaksi osin selkeitä. Vähemmistöt luokiteltiin seuraavasti:

- Etniseen tai näkyvään vähemmistöön kuuluvat
- Seksuaalivähemmistö
- Sukupuolivähemmistö
- Vammaiset

Lisäksi tilastoitiin cissukupuoliset heteromies- ja naishahmot sekä verrattiin mies- ja naishahmojen lukumäärien eroja. Uutena ryhmänä tilastoitiin hahmojen ikäjakaumaa. Jaoimme tilastoinnin alle 40-vuotiaisiin ja yli 40-vuotiaisiin mies- ja naishahmoin. Vähemmistöjä luokitellessa hahmo on voitu laittaa vain yhteen kategoriaan kerrallaan. Sellaisia hahmoja, jotka olisivat sopineet useampaan kuin yhteen vähemmistökategoriaan oli kokonaisuudessaan viisi. Yhteensä kaikkia hahmoja oli vuoden 2021 elokuvissa ja tv-sarjoissa 1874.

Kuten edellisvuosien tilastoissa, myös tässä hahmot ovat tilastoitu vain selkeistä viittauksista. Jos esimerkiksi hahmon seksuaalinen suuntautuminen on ollut tulkinnanvaraista tai se ei tule ilmi lainkaan, häntä ei ole tilastoitu vähemmistöön. Kuten edellisvuosina, tilastossa on otettu huomioon vain hahmo, ei näyttelijän taustaa. Etniseen ja näkyvään vähemmistöön ei myöskään ole tilastoitu hahmoja, jotka toimivat ympäristössä, joissa he eivät olleet vähemmistöjä.

HUOMIOITA VALMIISTA TILASTOSTA

Yleiskuvaa tarkastellessa voi huomata, että vähemmistöhaamoja on määrällisesti edelleen vähän. Vuoden 2019 tilastossa valkoiset cissukupuoliset, heteroseksuaalit ja vammattomat hahmot muodostivat 90,6 % kaikista hahmoista. Vuoden 2020 tilastossa heitä oli 92,95 % ja nyt uusimmassa, vuoden 2021 tilastossa 88,27 %. Vuosien 2019 ja 2021 tilastoja vertaillen voimme nähdä lähes 2 % muutoksen, vaikka muutos ei olekaan ollut täysin lineaarinen.

Cissukupuolisten miesten ja naisten rooleja tarkastellessa näemme, että naispääosien määrät ovat vuoden 2021 tilastossa nousseet, erityisesti verrattaessa vuoden 2019 tilastoon. Kaikkien roolien sukupuolijakaumaa tarkastellessa huomattavaa muutosta ei kuitenkaan ole tapahtunut; selkeästi yli puolet kaikista hahmoista on edelleen mieshahmoja.

Ensimmäistä kertaa tilastoidussa ikäjakaumassa näkyy, että kaksi kolmasosaa (2/3) kaikista päähenkilörooleista on alle 40-vuotiaita. Huomattavaa on myös, että suurempi osa kaikista yli 40-vuotiaista hahmoista on kirjoitettu mieshahmoille.

Verrattuna vuoden 2020 tilastoon etniseen tai näkyvään vähemmistön kuuluvien hahmojen määrä on selkeästi noussut vuoden 2021 tilastossa. Sarjoissa heidän osuutensa on 7 % ja elokuvissa 9 %. Vuonna 2020 se oli tv-sarjoissa 3,5 % ja elokuvissa 8,8 %. Erityisesti tv-sarjoissa nousu tuntuu valtavalla, mutta jos otetaan huomioon vuoden 2019 tv-sarjojen 6,7 %, voidaan huomata, ettei kehitys ole ollut suoraviivaista.

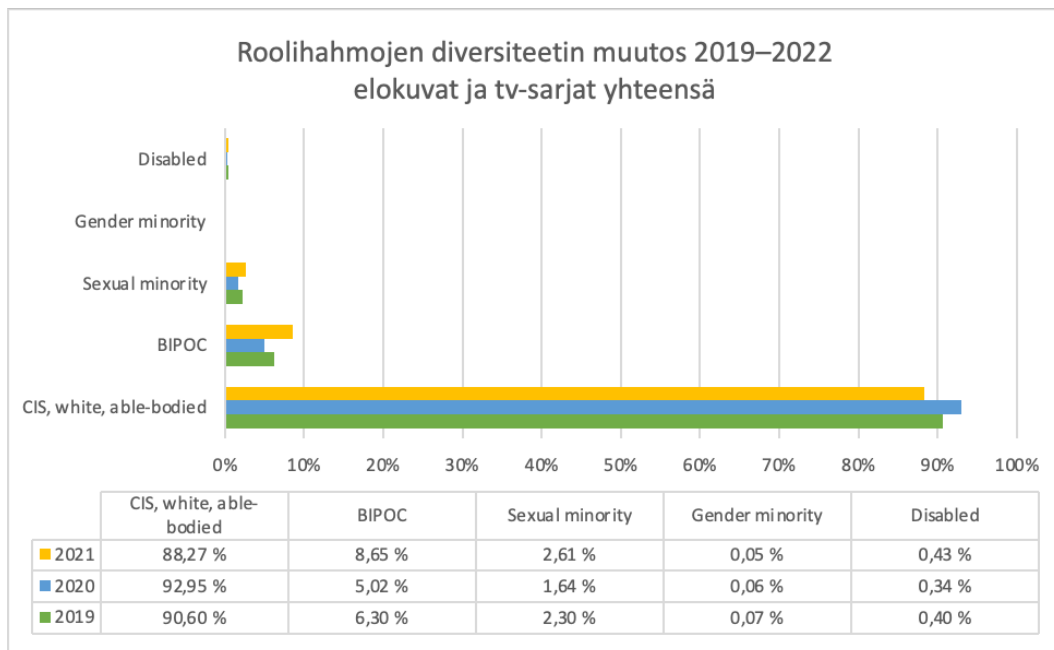
Vuonna 2021 alle 20 % BIPOC (black, indigenous, person of color) rooleista oli päähenkilöitä tai keskeisiä rooleja. Vuoden 2021 sarjoissa BIPOC-hahmojen lähes kolminkertaistunut määrä edellisvuoteen verrattuna on vahvasti sellaisten sarjojen kuten *Rahti* ja *Sekasin* (kausi 3) ansiota. Tämä on samalla hyvin havainnollistavaa, kun tarkastellaan, millaisia rooleja BIPOC-hahmoille kirjoitetaan. Nämä hahmot kirjoitetaan edelleen stereotyyppisesti etnisen taustansa kautta. Selkeästi suurin osa näistä hahmoista on BIPOC-hahmoja, koska käsikirjoitus ehdottomasti vaatii sitä. Kun kuvataan kansainvälistä ihmiskauppaa, pakolaisuutta tai vastaanottokeskuksen arkea, suurin osa hahmoista kuuluu luonnollisesti etniseen tai näkyvään vähemmistöön. Jos käsikirjoitus ei erikseen vaatinut rooliin tietyn etnisyyden edustajaa, hahmo oli lähes aina annettu valkoiselle näyttelijälle. Tältä osin tilanne on pysynyt samana vuoden 2019 tilastoinnista lähtien.

Seksuaalivähemmistöihahmoissa kasvua on ollut tuplasti vuoden 2020 tilastoon verrattuna. Vuonna 2021 sekä elokuvissa että tv-sarjoissa seksuaalivähemmistöihahmojen osuus on kummassakin 3 %. Vuonna 2020 elokuvissa heitä oli 2,2 % ja tv-sarjoissa 1,4 %. Tässäkään tapauksessa kasvu ei ole ollut tasaista, sillä vuoden 2019 tilastossa hahmojen määrä oli elokuvissa 2,8 % ja tv-sarjoissa 2,1 %. Vuoden 2021 tv-sarjojen 39 seksuaalivähemmistöön kuuluvasta hahmosta kuusi oli päähenkilöitä ja elokuvien kymmenestä hahmosta päähenkilöitä oli vain kaksi. Yleisesti tv-sarjassa tai elokuvassa oli seksuaalivähemmistöihin kuuluvia hahmoja vain muutama kerrallaan.

Sukupuolivähemmistöön kuuluvissa hahmoissa ei ollut edellisiin vuosiin verrattaessa mitään muutosta.

Vammaisissa hahmoissa prosentit ovat pyörineet jokseenkin samoissa numeroissa kolmen tilastointivuoden aikana. 2021 tilastossa vammaisia elokuvahahmoja on 0,61 % ja tv-sarjojen hahmoja 0,39 %. Vuoden 2020 elokuvissa näitä hahmoja oli 0,41 % ja vuoden 2019 elokuvissa heitä ei ollut ollenkaan. Vuoden 2020 tv-sarjoissa hahmoja oli 0,3 % ja vuoden 2019 0,5 %.

Vuonna 2021 vammaisia hahmoja oli yhteensä kuusi ja näistä päähenkilöitä tai keskeisiä hahmoja kolme. Huomionarvoista on myös se, että vaikka vammaisuuden kirjo tosielämässä on valtavan laaja, vuoden 2021 tuotannoissa vammaisuus esitettiin vain jonkin fyysisen vamman kautta.

TILASTON HERÄTTÄMIÄ AJATUKSIA TYÖRYHMÄSSÄ

Työryhmälle tilaston tekeminen oli todella avartava kokemus. Vaikka tulokset eivät tulleet kenellekään meistä yllätyksenä, oli numeroiden näkeminen pysäyttävää. Tiedostamme hyvin, että muutos alalla on hidasta, sillä elokuva ja tv-sarjojen tuotantokaaret ideasta valmiiksi tuotteeksi ovat pitkiä. Ensimmäisen diversiteettitilaston julkaisemisesta on nyt kaksi vuotta, ja se on toivottavasti herätellyt alaa sen representaatio-ongelmiin. Tämän mahdollisen havahtumisen hedelmiä pääsee kuitenkin näkemään elokuva- ja tv-tuotannoissa noin viiden vuoden viiveellä, joten suuria muutoksia saa valitettavasti vielä odottaa.

Toistamme ja pohdimme paljon samoja kysymyksiä kuin edellisvuosien tilastoijat. Kenen on mahdollista kouluttautua näyttelijäksi tai saada rooleja kameran edestä? Millaista on diversiteetti kameran takana tai tuotannon muilla osa-alueilla? Esteettömyyteen liittyvät kysymykset ja esimerkiksi käsikirjoittajien ja ohjaajien moninaisuuden tarkastelu ovat mielestämme tärkeitä, kun halutaan lisätä audiovisuaalisten tuotantojen diversiteettiä.

Työryhmässä toistui myös ajatus siitä, että tilastoa tulisi tulevaisuudessa koota eri tavalla. Jatkoissa hahmot tulisi voida laittaa useaan kategoriaan, koska ihmisen identiteetti ei perustu vain yhteen piirteeseen. Nyt hahmot voitiin laittaa kerrallaan vain yhteen kategoriaan. Valinta oli perusteltua siltä osin, että elokuvien ja tv-sarjojen hahmoissa on todella vähän intersektionaalisuutta.

Kuten aiemmin todettiin, vuonna 2021 elokuvissa ja tv-sarjoissa oli yhteensä 1874 hahmoa. Näistä hahmoista vain viisi olisi sopinut useampaan kuin yhteen vähemmistökategoriaan. Jos haluamme pois stereotyyppisestä vähemmistöahmosta, on aika kirjoittaa näitä hahmoja kokonaisiksi ihmisiksi muunkin kuin heidän vähemmistöidentiteettinsä kautta. Etniseen tai näkyvään vähemmistöön kuuluva hahmo voi olla myös vammaisen tai transsukupuolinen, tai kaikkia kolmea yhtä aikaa. Näiden ihmisten tarinat puuttuvat suomalaisista elokuva- ja tv-tuotannoista lähes kokonaan.

Kannustamme tv- ja elokuvatuotantoja myös rohkeampaan roolittamiseen. Suurin osa tämän tilaston hahmoista ei ulkopuolisen silmin arvioituna vaatinut näyttelijäksi vammaisista valkoista näyttelijää, mutta näin hahmot olivat kuitenkin roolitettu. Diversiteettiä voi lisätä muillakin tavoin kuin vain tarinan tasolla. Työryhmä kannustaakin castingin parissa työskenteleviä roolittamaan elokuvia ja tv-sarjoja moninaisemmin. Vaikka hahmon tarinaan ei liittyisi mitään ns. vähemmistöspesifiejä piirteitä, se ei tarkoita, että hahmon täytyy tuolloin olla valkoinen ja vammaaton. Oli hämmentävää huomata, miten monissa tuotannoissa vähemmistörooleja ei ollut löytynyt muutamaa enempää edes sivu- tai pienrooleihin. Työryhmä haluaa muistuttaa, että vähemmistöjä voidaan representoida myös aivan jokapäiväisissä hahmoissa.